

Alakítsunk ki *búcsúszertartást* (mese, éneklés), röviden tekintsünk át az érdekes dolgokat, amelyek másnap vagy a közeljövőben várhatók. Állítsunk össze repertoárt dalokból vagy mondókákból. Használjunk varázsdobozt, bábokat, találós kérdéseket, könyveket azoknak a gyerekeknek, akik befejezték a munkát, és csatlakoznak a csoporthoz.

FORRÁS

1. Burchfield D. W.: Two Primary Teachers learn and discover through a process of change (1992).
2. Learning Centers handout developed by Irv Richardson.

BENKES RÉKA – DEBRECZENY SÁNDORNÉ

Józsefvárosi Pedagógiai Szolgáltató Központ

Budapest

A józsefvárosi általános iskolákban folyó helyi minőségellenőrzési és minőségbiztosítási programról¹

BEVEZETŐ MEGJEGYZÉSEK

Jelen dolgozatunkban a Budapest VIII. kerületében, a Józsefvárosban 1996-ban indult minőségbiztosítási és minőségellenőrzési programról kívánunk tájékoztatást nyújtani. Vázlatos beszámolónk a mérésekben részt vevő VIII. kerületi pedagógusok írásos anyagainak felhasználásával készült.²

A három évvel ezelőtt indult – akkor még kísérleti jellegű – felmérésekben a kerületből két iskola (az Erdélyi Utcái Általános Iskola és a Losonci Téri Általános Iskola) vett részt, s kontroltképpen két nem kerületi iskola is. A próbamérések tanulságaként mind a kérdésekben, mind pedig a pontozásban módosítások történtek az egzaktabb eredmény elérése érdekében. A mérés 1997-től már a józsefvárosi önkormányzati általános iskolák mindegyikére kiterjedt, az adott évfolyamok minden tanulócsoportjára (lásd az 1–3. táblázatot), kiegészülve az év végi tantárgyi mérésekkel.

A kerületi általános iskolák szaktanáraiból „szakmai team”-ek alakultak. E tanítókból és tanárokból álló csoportok a megfelelő képzettség megszerzése után (mérésmetodikai alapismereteket nyújtó tanfolyam elvégzése, számítógépes feladatlap-szerkesztés és -feldolgozás) maguk állították össze a mérőlapokat, és a mérés eredményeinek szöveges értékelését is maguk végezték, illetőleg végzik. A statisztikai feldolgozást az 1996/97-es tanévben SZERENCSES GYÖRGY, 1997-től MEZŐSI KÁROLY, a Fővárosi Pedagógiai Intézet (FPI) munkatársa készítette. A feladatlapokat lektorálta, szakmailag segítette, és a munkafolyamatot koordinálta: a Józsefvárosi Pedagógiai Szolgáltató központ (PSZK), az önkormányzat által életre hívott minőségbiztosítási ad hoc munkacsoport, valamint az Oktatási, Közművelődési és Sport Iroda.

A munkacsoportok és a felmérésben részt vevő önkormányzati, kerületi intézmények együttes célja az volt, hogy az adatokból visszajelzéseket kapjanak a kerület általános iskoláiban folyó munkáról. A későbbiekben az eredmények annak alapját is megteremtették, hogy reális helyzetképet rajzoljanak a kerületben folyó alapoktatásról, feltárják a problémákat a vizsgált iskolában, osztályban stb., valamint egy-egy problémakörre koncentrálnak, korrekciókat hajtsanak végre, például a tanmeneten. A mért eredmények a kerületi általános iskolákban folyó pedagógiai, szakmai munka összehasonlítására is lehetőséget adtak anélkül, hogy az iskolákat rangsorolták, pozitív vagy negatív diszkriminációban részesítették volna.

Az iskolák, osztályok, gyerekek teljesítményeit kódolták, amit a tesztlapok javítása után szintén a pedagógusok készítettek el. Így lehetőségük adódott arra, hogy az 1996/97-es és 1997/98-as

tanév százalékos, illetőleg statisztikai eredményei közötti eltéréseket maguk értelmezzék, elemezzék, s az általuk végzett pedagógiai, szakmai munkát szükség esetén ennek megfelelően korrigálják, módosítsák, és pedig helyi szinten: az iskolában, az adott osztályban, az adott pedagógus és gyermek vonatkozásában.

	1. évfolyam	3. évfolyam	7. évfolyam
Társadalomismeret			+
Természetismeret			+
Olvasás-szövegértés	+	+	
Matematika	+	+	
Prefer	+		

A józsefvárosi önkormányzati iskolákban végzett PREFER és JÓFER mérések évfolyamok és műveltségi területek szerint

1. táblázat

1996/97	osztály	létszám
Olvasás-szövegértés (3. évfolyam)	25	530
Matematika (3. évfolyam)	25	520
Természetismeret (7. évfolyam)	21	420
Társadalomismeret (7. évfolyam)	22	429
Prefer és tanév végi matematika, olvasás-szövegértés	30	510-591 (ingadozás a hiányzások miatt)

A mérésekben részt vevő osztályok és tanulók száma: 1996/97

2. táblázat

1997/98	osztály	létszám
Olvasás-szövegértés (1. évfolyam)	29	544
Olvasás-szövegértés (3. évfolyam)	25	481
Matematika (1. évfolyam)	29	543
Matematika (3. évfolyam)	25	484
Természetismeret (7. évfolyam)	21	398
Társadalomismeret (7. évfolyam)	21	402
Prefer (1. évfolyam)	31	578

A mérésekben részt vevő osztályok és tanulók száma: 1997/98

3. táblázat

A cél tehát nem minősítések készítése volt, nem is ellenőrzés, hanem a hibák, problémák, feladatok helyi feltárásával és korrekciójával a hatékonyabb oktató-nevelő munka elérése.

PREFER

Alsó tagozaton a méréseket az első és a harmadik osztályban végezték. Az év eleji bemeneti mérés, az úgynevezett PREFER (*preventív fejlettségvizsgáló rendszer* 4-7 éves gyermekek számára) dr. NAGY JÓZSEF tesztesomagjára épült. A felmérések elsősorban az iskolaérettséget, az iskolakészültségek fokát vizsgálják, azokat a készségeket, magatartásbeli szokásokat, képességeket, attitűdöket, amelyek a tanulás folyamatában döntőek lehetnek. A tesztek kitérhetnek olyan, a családodt érintő kérdésekre – szokások, életvitel stb. –, melyek meghatározóak lehetnek a pedagógiai munka eredményességében, minőségében, s egyúttal kirajzolják az iskola, a kerület szociográfiai háttérét, szociális jellegét is.

A PREFER mérések szülői és tanulói kérdőívekből állnak. A vizsgált területek a következők:

1. A magatartásindex alkotói:

- a) környezet (tárgyi környezet, lakáshelyzet, családszerkezet, gyermekek száma, a szülők iskolai végzettsége, családi nevelés, óvoda);
- b) magatartás (önkiszolgálási szokások, feladatokhoz, emberekhez való viszonyulás);
- c) adottságok (életkor, érettség: testsúly, testmagasság, pszichés jelleg, fogyatékoság).

2. A tudásindex összetevői (a PREFER kiegészítve év végi tantárgyi méréssel):

- a) anyanyelv: beszédhiba szűrése, reláció, szókinccs, következtetés;
- b) matematika: számlálás, mennyiség;
- c) írásmozgás-koordináció.

Ezek alapján globálisan a következők állapíthatók meg:

- a bemeneti mérés családi nevelésre vonatkozó eredményeiből és a magatartás indexéből, a tudásindexszel kiegészítve információ nyerhető a tanév során végzett nevelői munka mértékéről, a hozzáadott pedagógiai értékről;
- olyan, addig nem ismert adatokhoz, információkhoz jutottak a pedagógusok, melyek visszajelzéssel szolgáltak a tanévi oktató-nevelő munkájukra (a kerületben tanuló gyermekek egy részének érettségi, magatartási szintje például az átlaghoz viszonyítva egyéves lemaradásban van, de ezt év végére sikerült kompenzálni);
- a pedagógus már az első hetekben információt kapott a gyermekekről és az osztály egészéről, s ez előmozdította a megfelelő tanítási módszer kiválasztását, s lehetőséget adott a differenciált, egyéni fejlesztés megtervezésére;
- a vizsgálat segítséget nyújtott a szakmai célok és feladatok körültekintő megtervezéséhez.

TANTÁRGYI MÉRÉSEK ALSÓ TAGOZATON

A kerületi csapatok tagja a Nagy József-féle PREFER mérések kérdéseit a kerület sajátosságainak megfelelően átalakították, valamint év végi tantárgyi mérést csatoltak hozzá, így született meg a JÓFER (józsefvárosi fejlettségvizsgáló rendszer).

A mérés céljai a következőképpen fogalmazhatók meg:

- helyzetkép a tantervi követelményekben szereplő olvasás, szövegértés, matematikai műveletek elsajátításáról és alkalmazásáról, a problémamegoldó gondolkodás fejlettségéről;
- a kerületi átlag tudásszint megállapítása;
- összehasonlítási alap teremtése a későbbi felmérésekhez (a gyermek, az osztály tanulmányi, érettségi stb. fejlődési vonalának nyomon követéséhez);
- a kerületi oktató-nevelő munka korrekciója, tudatos tervezése, tapasztalatgyűjtés és problémafeltárás.

Az első osztályos matematika-feladatlap központi kérdései a következő témaköröket érintették: számsorozat képzése; számok kijelölése a számegyenesen; fejszámolás összeadással, kivonással és pótlással (tízestléppessel); írásbeli műveletek értelmezése, megoldása (tízestléppessel); logikus gondolkodás, egyszerűbb összefüggések felismerése, írásbeli műveletek alkalmazása szöveges feladatokkal.

A kódolt és statisztikai táblázatokba foglalt eredményekből kiolvasható a kerületi iskoláknak a standard értékhez viszonyított teljesítményátalaga, a legkiemelkedőbb és legalacsonyabb mérés-százalékot elért iskola (kódszám alatt megjelenítve), a kerületi iskolák egymáshoz viszonyított teljesítményszintje, az osztályonkénti (ugyancsak kódszámok alapján feltüntetett) és a feladatonkénti teljesítmények, valamint az A és B tesztlap feladatai közötti eltérések.

A feladatlap eredményeit, grafikonjait az értékelés szempontjai szerint áttekintő kollégák kiemelték, hogy a tanulók az összeadás műveletének alkalmazását teljesítették legkönnyebben (93 pontos átlagú feladat), míg az egyszerűbb összefüggések felismerését kívánó, nyitott mondat leírása

nehézségeket okozott számukra (24 pontos átlagú feladat). A mért eredmények alapján adódott és meg is fogalmazódott a feladat, hogy „továbbra is az alpműveletek alapos tudása a legfontosabb az első osztályt végző tanulócsoporthoz számukra, ám a jövőben ehhez többször kapcsolódják a műveletekkel végezhető összefüggések felismerése, értelmezése és tudatos alkalmazása.”

A harmadik osztályos matematika év végi felmérése a következőkből tevődött össze: szabály felismerésével számsorozat képzése, számok számegyenesen való elhelyezése, helyi érték megadásával számok képzése, fejszámolás, írásbeli műveletek végeztetése és ezek ellenőrzítése, szöveges feladatok, mértékváltás, valamint a logikus gondolkodást mérő szabályjátékok.

Értékelésükkel globálisan a következők állapíthatók meg:

- szöveges feladatok, a mértékváltás, valamint a szabályjátékok alapján végeztetett szabályfelismerés megoldásai az előző év eredményeihez képest javultak;
- a tanulói összeredményekben is előrelépés mutatható ki;
- a félévi jegyek és a mérés átlaga között csekély eltérés tapasztalható, e kettő összefüggését tekintve az osztályozás reális tanulmányi eredményt tükröz.

Az első osztályos olvasás és szövegértés a „*Miért kurta a medve farka?*” című mese szöveges és hangzó anyagára épült. A gyermekeknek a tanítói felolvasás, esetleges közös szómagyarázatok, valamint önálló néma olvasás után feladatlap megválaszolása – egyszerű kérdések alapján – volt a feladatuk. A mérési lapokat A és B variációban állították össze. A feladattípusok mérték a szövegben való tájékozódást és információkiemelést, szövegmegértést, globális megértést (feladat: címadás), a szöveg pontos vizuális megjelenítését (rajzkészítés a szöveg egy mondata alapján).

Harmadik osztályban *Charli Bood: A természet csodái* című könyvből „*A teve 100 liter vizet iszik 10 perc alatt*” ismeretterjesztő szöveg feldolgozására került sor. A szöveget néma olvasás útján kellett megismerniük a gyerekeknek, majd a nyolc kérdést a szövegből történő visszakereséssel oldották meg. A teszt kérdései a pontos olvasás vizsgálatára; az információkiemelésre; a szövegben való tájékozottságra; az összefüggések felismerésére; a vázlatkészítés készségére; a lényegkiemelésre és a globális megértésre kérdeztek rá.

A mérésszámok szöveges értékelésének elvégzése után a mérésben részt vevő tanítók a következőképpen értékelték a teljesítményt:

- a gyerekek általában tudnak a szövegben búvárkodni, megtalálják a lényegét, és azt ki is tudják emelni;
- számokkal írt adatokat könnyebben találnak meg, mint hibás szavakat – ezt a figyelmetlenséggel, türelmetlenséggel magyarázták a tanítók;
- a 3. osztályosok számára nehézséget okozott az elvonatkoztatás, tömörítés, vázlatkészítés, a globális értelmezés.

A jövőre vonatkozó pedagógusi feladatok megfogalmazása között szerepelt: a figyelemfejlesztő gyakorlatok nagyobb részaránya a tanítási órákon, a tömörítés, vázlatkészítés, valamint a címadás és az óráról órára történő emlékezetben való rögzítés típusfeladatainak hangsúlyosabb gyakoroltatása.

TANTÁRGYI MÉRÉSEK FELSŐ TAGOZATON

Felső tagozaton műveltségi területenként összevonva úgynevezett *komplex* méréseket végeztek a társadalomtudományok és a természettudományok területén.

A feladatlapot A és B csoportban írtatták meg. A társadalomtudományok körében a gyermekeknek az irodalom-, történelem- és rajzórán elsajátított tudásról kellett számot adniuk. A felmérés célja információszerzés az egyes órákon elsajátított ismeretekről, a szaktárgyi tudásról, illetve a szaktárgyak közötti koncentrációról.

A feladatlapot összeállítók a reformkor és szabadság korának művelődéstörténeti aspektusaira kérdeztek rá, ez az a történelmi, irodalmi, művészettörténeti korszak, amely mindhárom a felmérésben érintett tantárgy tanításában jelen van, és alkalmas a tantárgyközi koncentráció vizsgálatára. A feladatsor egyaránt szolgáltatott információkat a megértésre, az ismeretekre, a meglévő tudásra, illetve annak alkalmazására vonatkozóan.

A feladatlap nehézségi fokáról elmondható, hogy a feladatokat a 16 éves korra tervezett alapvizsga követelményeinek figyelembevételével állították össze. A feladatlap azonban annak minimum szintjét meghaladó kérdéseket is tartalmazott. A mérőlap megkapta a **-os értékelést, azaz a mérési szempontból jó minősítést. Az A és B csoport százalékos eredménye között igen kevés eltérés mutatkozott, tehát a két feladatsor közel azonos nehézségi fokúnak bizonyult.

A természetismereti feladatlap témája a víz volt, amit öt tantárgy törzsanyagában s természetesen a tanulók mindennapi környezetében is megtalálható jelenség, s amiről a kommunikációs csatornákon keresztül szinte állandó képes beszámolókat szolgáltatnak jószerevel napi információkat, tehát ténylegesen mindennapi kapcsolatban vagyunk vele. Így – mivel a víz fizikai állandókkal rendelkezik, fizikai és kémiai folyamatok részese, bizonyos törvényszerűségek érvényesek rá, kémiai változásaitól a fizikai megjelenési formáig (eső, jég, hó; folyó, patak, tenger stb.), a természeti körforgásban és a biológiában (növények, állatok, emberek életében) betöltött szerepéig tanulmányozzák, számítási feladatokat hajtanak végre stb. – vizzel a földrajz-, a fizika-, a biológia-, a kémia- s közvetlen matematikaórákon is foglalkoznak a diákok. A mérésnek ez a – komplex – formája, mely szakmai vita tárgyát képezi (sokan inkább a szaktantárgyi méréseket részesítenék előnyben, sőt a matematika mérés külön igényként is felmerült, még ha a komplex mérésben a gyerekeknek nyilvánvalóan aktivizálniuk kell matematikai tudásukat is), voltaképpen nem a tudásszint megállapítására törekszik, hanem a természetismereti és társadalomismereti műveltségi szintet vizsgálja. Azaz azt, hogy hogyan sikerül ennek a korosztálynak a különböző tanórákon elsajátított tananyagból önálló, egységes képet formálni, ok-okozati összefüggéseket teremteni, tendenciákra, fejlődési vonalakra felfigyelni. A mérés tehát közvetlenül alkalmas arra, hogy átfogó képet kapjunk a korosztály gondolkodási képességéről, érettségi szintjéről, kialakulófélben lévő világgépéről, ismeretalkalmazási képességéről.

Mind a természetismereti, mind a társadalomismereti oktatás célja az, hogy a diákokban az életkoruknak megfelelő természet- és társadalomtudományos gondolkodásmódot és világgépet alakítson ki, képessé tegye őket arra, hogy felismerjenek összefüggéseket, és ennek megfelelően eligazodjanak az őket körülvevő világban.

ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

Amint azt a bevezetésben jeleztük, célunk annak vázlatos bemutatása volt, hogy hogyan működik immáron harmadik éve eredményesen Budapest VIII. kerületének (Józsefváros) önkormányzati fenntartású általános iskoláiban a minőségbiztosítási és minőségellenőrzési rendszer.

Összefoglalóan a következők jellemzik a munkát.

- A kerületben az általános iskolai tanítók és tanárok részvételével szakmai teamek jöttek létre.
- A teamek megfelelő képzettség birtokában aktívan vettek részt a minőségellenőrzési és minőségbiztosítási rendszer kiépítésében, a feladatlapok szerkesztésében, javításában, elemzésében, valamint időről időre a tapasztalatok átadásában, megbeszélésében és a teendők, a célok megvitatásában.
- A minőségellenőrzési és minőségbiztosítási rendszer kerületi szintű kiépítésében jelentős szerepet vállaltak további intézmények: a Józsefvárosi Pedagógiai Szolgáltató Központ (PSZK), az Önkormányzat által életre hívott minőségbiztosítási ad hoc munkacsoport, valamint az Oktatási, Közművelődési és Sport Iroda.

- A PSZK szakmai kompetenciájával és a tanárok, tanítók közös munkájával kialakított kérdőívek mindegyikéről elmondható, hogy (néhány feladattól eltekintve) megkapta a **-os minősítést, azaz szakmailag az igen jó értékelést.
- A 45 perces A és B variációban íratott feladatsorok betekintést nyújtottak a kerületben, az adott iskolában folyó oktató-nevelő munkáról, s lehetőséget adtak tantárgyi, tantervi korrekciókra.
- A feladatlapok nem tantárgyi tudást kívántak mérni, hanem többek között gondolkodási fejlettséget és érettséget; a felállított statisztikai kimutatások ugyanakkor nem kívánták rangsorolni sem az iskolákat, sem az osztályokat, sem pedig a tanárokat, tanítókat.

JEGYZETEK

1. A minőségbiztosítási rendszer az önkormányzat fenntartásában lévő általános iskolákban a Budapest Józsefvárosi Önkormányzat Képviselőtestület 36/1996. VI. 27. számú rendelete alapján került bevezetésre.
2. A szóban forgó írásos anyagok a következők:
 - (a) VILMOSNÉ RISAI MÁRIA (szaktanácsadó, FPI, az ad hoc munkacsoport tagja): Összefoglaló értékelés a Közoktatási Minőségbiztosítási és Minőségellenőrzési Program induló fázisáról az 1997. évi mérések tükrében.
 - (b) VILMOSNÉ RISAI MÁRIA: Összefoglaló értékelés a Közoktatási Minőségbiztosítási és Minőségellenőrzési Program induló/követő fázisáról az 1998. évi mérések alapján.
 - (c) HAÁSZ ERZSÉBET (a minőségbiztosítási ad hoc munkacsoport vezetője): Jelentés a józsefvárosi általános iskolákban folyó helyi minőségellenőrzési és minőségbiztosítási programról. 1997.
 - (d) GASKÓ GABRIELLA – STENCZINGER CSILLA: Amiről a számok beszélnek... A józsefvárosi általános iskolák 1. osztályos tanulóinak iskolakészültségi és tanév végi összehasonlító vizsgálata az 1996/97-es tanévben.
 - (e) GASKÓ GABRIELLA – STENCZINGER CSILLA: Az 1997/98-as tanév év eleji 1. osztályos PREFER méréseinek szöveges értékelése.
 - (f) LOVAS JULIANNA (teamvezető): Értékelő elemzés az 1998. évi 1. osztályos olvasás – szövegértés felméréséről. (Lektorálta: HENK KÁROLYNÉ alsó tagozatos szaktanácsadó, PSZK.)
 - (g) VERMES GYÖRGYNÉ (kerületi munkaközösség-vezető): Írásos összegzés az 1998. május 20-án írt olvasás és szövegértés 3. osztályos mérési anyagáról. (Lektorálta: HENK KÁROLYNÉ.)
 - (h) CSEPELA JÁNOSNÉ – DR. SILLERNÉ KOKAY ILONA: Az 1997/98-as tanév Társadalomismeret mérésének értékelése.
 - (i) GYÖRFI ISTVÁNNÉ – CSENKI JÓZSEF – ENDRÉDI JÓZSEFNÉ – VERES GYULÁNÉ – SCHLETTERNÉ ZSUNICS ERZSÉBET: Természetismeret 7. évfolyam.
 - (j) PIRNER BEATRIX: Írásos tájékoztató az 1998. május 21-én írt matematika 1. osztályos felmérők értékeléséről. (Lektorálta: HENK KÁROLYNÉ.)
 - (k) SÖVÉNYHÁZI LÁSZLÓNÉ: Tájékoztató az 1998. május 21-én írt matematika 3. osztályos felmérők értékeléséről. (Lektorálta: HENK KÁROLYNÉ.)

